

กระบวนการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา The Process of Developing Learning Skills Based on the Tri-Sikkha Principles

พระครูสมุหวิชชาธิวัตร (ภัทรเกียรตินันท์)

PhrakhuSamuVachiravich Thitavamsa (Pattarakiattinan)

คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Pattarakiattinan@gmail.com

Received June 14, 2025; Revised March 30, 2026; Accepted: April 29, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา พบว่า การพัฒนาทักษะการเรียนรู้เป็นการฝึกอบรมกาย วาจาและจิตของผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้โดยใช้ปัญญา ประกอบด้วย 3 ประการ คือ 1. ศีล หมายถึง การฝึกฝนเกี่ยวกับพฤติกรรม เช่น ความรับผิดชอบหน้าที่ ความเสียสละต่อส่วนรวม การแบ่งปัน ตรงต่อเวลารวมถึงการมีระเบียบวินัยต่อตนเองและส่วนรวม 2. สมาธิ หมายถึง การฝึกฝนเกี่ยวกับจิตใจ เช่น การใส่ใจตั้งใจ มุ่งมั่น เพียรพยายาม และอดทน รวมถึงการจัดการความรู้จากสภาพแวดล้อมต่างๆที่เกิดขึ้น และ 3. ปัญญา หมายถึง การฝึกฝนเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่เกิดขึ้น เช่น ความรู้ความเข้าใจ มีหลักการ มีเหตุผล ทบทวน และไตร่ตรองนำไปประพฤติปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: กระบวนการ; ทักษะการเรียนรู้; หลักไตรสิกขา

Abstract

This academic article aims to study the process of developing learning skills based on the Tri-sikkha principles. It was found that: Learning skills development is the training of the learner's body, speech and mind to be able to learn and develop themselves by using their intelligence. It consists of 3 aspects: 1. Morality means training in behavior, responsibility, sacrifice, punctuality, and discipline. 2. Concentration means training in the mind, determination, and an environment that is conducive to knowledge management. And 3. Wisdom means training to develop knowledge, understanding, reasoning, and knowing how to ponder and apply it to practice effectively.

Keywords: Process; Learning Skills; Tri-sikkha Principles

บทนำ

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นเชื่อมโยงความรู้จากหลากหลายวิชารวมเข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยครูผู้สอน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเรียนการสอน เพราะเป็นคนถ่ายทอดและให้คำแนะนำแก่ผู้เรียน ซึ่งผู้สอนจะต้องจัดเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์กัน มีความน่าสนใจ เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น รวมทั้งสภาพสิ่งแวดล้อมของการจัดการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ อุปกรณ์ช่วยในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ ผู้สอนต้องจัดการภายในห้องเรียนให้น่าอยู่ ให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนรู้ เป็นวิธีสอนที่เน้นการปฏิบัติ ฝึกหัดอบรมตนด้วยหลักของศีล สมาธิ ปัญญา ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงด้วยตนเองและควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปในทางที่ดีซึ่งการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติ คิดวิเคราะห์และนำเสนอ ด้วยความมั่นใจ การสื่อสารด้วยความเมตตาในบรรยากาศที่เป็นกันเอง เน้นในเรื่องการพัฒนาศักยภาพของผู้เข้ารับการอบรม ได้รับความรู้พื้นฐานแนวคิดตามเนื้อหาที่ได้กำหนดในกิจกรรม และเสริมทักษะการคิดอย่างสร้างสรรค์ มีวิจรรย์ญาณสามารถที่จะประยุกต์ความรู้มาใช้ในการจัดการสถานการณ์หรืองานต่างๆได้ ด้วยการบูรณาการเข้ากับความจริงของชีวิต เกิดทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น Joyce Weil and Showers กล่าวว่า แผนการจัดการเรียนรู้ที่สามารถใช้ในการสอนในห้องเรียนเป็นกลุ่มย่อยเพื่อจัดสื่อการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้เกิดประสิทธิภาพ รวมถึงหนังสือ ภาพยนตร์ เทปบันทึกเสียง โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วย สอนและหลักสูตรวิชา แต่ละรูปแบบจะเป็นแนวทางในการออกแบบการเรียน และช่วยให้ผู้เรียนบรรลุ วัตถุประสงค์ (Joyce Weil and Showers, 1992) เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือ หลักการหรือแนวคิด เป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม (Good, 1996)

การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ชิ้นงาน ถือว่าเป็นกระบวนการบริหารชั้นเรียนเนื่องจากการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ลงมือทำชิ้นงานด้วยตนเองโดยมีครูผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก เช่น การสอนให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าองค์ความรู้ใหม่จากแหล่งเรียนรู้ บูรณาการสอนหลากหลายให้เกิดกระบวนการสร้างชิ้นงานได้เรียนรู้ที่หลากหลาย ได้ร่วมกันอภิปรายหน้าชั้นเรียน แล้วสรุปร่วมกัน ครูผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันถอดบทเรียนหลังสอนทุกครั้ง กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่า การลงมือปฏิบัติโดยการเรียนรู้ที่เน้นการให้ผู้เรียนได้มีโอกาสลงมือทำจริง ๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาวิชานั้นซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการสอนซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรม องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) การเรียนรู้แบบนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง สามารถเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติและพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาจากการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ รวมถึงการส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความหมายมากยิ่งขึ้น

การศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนาที่ทำให้มนุษย์รู้แจ้งเห็นจริงเป็นสัตว์ประเสริฐ ซึ่งมีมนุษย์จะต้องผ่านกระบวนการฝึกฝนและเรียนรู้ การศึกษาเป็นการบริหารจัดการศึกษาทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ เนื่องจากพื้นฐานของการพัฒนาด้านกาณ์ดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กันและส่งผลต่อกันทั้งด้านการ

พัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา หากศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา โดยมองถึงสภาพสังคมของชมพูทวีปในสมัยพุทธกาล ดังจะเห็นได้ว่าสภาพสังคมในสมัยพุทธกาลนั้นจะต้องเผชิญกับปัญหา อุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคม โดยปัญหาส่วนใหญ่จะเชื่อมโยงกับการศึกษา การเรียนรู้ และขั้นวรรณะที่ก่อให้เกิดหลักความเชื่อและการปฏิบัติในสังคมนั้นๆ ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การทรมานร่างกาย การอธิษฐาน การบูชายันต์ เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาตามไตรสิกขา เพื่อพัฒนาฝึกฝนพัฒนาและบ่งเพราะจิตใจของมนุษย์ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพัฒนาพฤติกรรม (ศีล) ด้านพัฒนาจิตใจ (สมาธิ) และด้านพัฒนาองค์ความรู้จากความจริง (ปัญญา) นอกจากนี้ พระมหาจรรยา สุทธิญาณ ยังได้วิเคราะห์ศัพท์เพิ่มเติมอีก ดังนี้ คำว่า การศึกษา หากแปลตามรากศัพท์ภาษาบาลีก็จะได้ว่า (พระมหาจรรยา สุทธิญาณ, 2544) ดังนี้ 1) การเห็นด้วยปัญญา กล่าวคือ การศึกษาธรรมชาติจากสิ่งต่างๆรอบตัวย่อมเห็นได้ด้วยการพิจารณารู้แจ้งเห็นจริงด้วยปัญญารอบรู้ 2) การเห็นด้วยตนเอง คือ ธรรมชาติของมนุษย์ที่จะเกิดความรู้ ปัญญาได้ จะต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง สัมผัสด้วยตนเอง จึงจะได้เห็นสิ่งที่อยากรู้อยากเห็นสิ่งนั้น 3) การเห็นตนเอง คือ ธรรมชาติของการสร้างพลังจากความเชื่อมั่นตนเองว่าตนเองมีความรู้ระดับใด รู้อะไรบ้าง รวมถึงความพึงพอใจในสิ่งนั้น 4) การเห็นเท่าทัน คือ สิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นล้วนเกิดจากเรียนรู้ที่เท่าทัน หากสามารถเรียนรู้และเข้าใจในประเด็นนั้นๆได้เหมือนกัน 5) การเห็นตามความเป็นจริง คือ การมองเห็นถึงหลักความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมของมนุษย์ เมื่อมีทุกข์ต้องมีเหตุแห่งทุกข์ที่เกิดขึ้น ผลจากทุกข์ และแนวทางการแก้ไขของทุกข์ เพื่อค้นพบทางออกของปัญหาหรือความทุกข์นั้น แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์เข้าใจธรรมชาติ เข้าใจความเป็นจริงรอบตัวมนุษย์โดยใช้กระบวนการศึกษา เรียนรู้จากสิ่งนั้นเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งแห่งปัญญามองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความจริงแท้ อย่างไรก็ตาม ถ้าวิเคราะห์ตามรูปศัพท์แล้ว คำว่า การศึกษา ตรงกับคำว่า “สิกขา” ที่ใช้อยู่ในพระพุทธศาสนา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 29 ข้อที่ 960 หน้า 608 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ดังนั้นผู้เขียนจึงขอเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย หลักไตรสิกขา กระบวนการพัฒนาทักษะ แนวทางการประยุกต์หลักไตรสิกขาตามกระบวนการเรียนรู้ และการประเมินผลทักษะการเรียนรู้ ดังนี้

กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

1.หลักไตรสิกขา กระบวนการฝึกอบรมพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย การฝึกอบรมด้านพฤติกรรม การเรียนรู้จากฝึกปฏิบัติสมาธิ และจิตใจ รวมถึงการพัฒนาทางด้านปัญญา ดังปรากฏในจุฬาทิลลสูตร พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระวิหารเวฬุวัน เขตพระนครราชคฤห์ ครั้นนั้น นางวิสาขมหาอุบาสิกาเข้าไปหาธรรมทินนาภิกษุณี อภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่ควรหลังจากนั้นได้เริ่มการสนทนาธรรมเกี่ยวกับ เรื่อง มรรคมงคล 8 กับชั้น 3 ดังนี้ว่า (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 508 หน้า 343 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดูกรวิสาขผู้มีอายุ อริยมรรคมงคล 8 นี้ คือ ปัญญาอันเห็นชอบ 1 ความดำริชอบ 1 วาจาชอบ 1 ทาการงานชอบ 1 เลี้ยงชีวิตชอบ 1 ความเพียรชอบ 1 ความระลึกชอบ 1 ความตั้งใจไว้ชอบ 1 วิสาขอุบาสก ข้าแต่พระแม่เจ้าอริยมรรคมงคล 8 เป็นสังขตะหรือเป็นอสังขตะธรรมทินนาภิกษุณี ดูกรวิสาขผู้มีอายุ อริยมรรคมงคล 8 เป็นสังขตะ ส่วนชั้น 3 กล่าวคือ วาจาชอบ 1 ทาการงานชอบ 1 เลี้ยงชีวิตชอบ 1 ทรงสงเคราะห์ด้วยศีล

ชั้น 1 ความเพียรชอบ 1 ความระลึก ชอบ 1 ความตั้งใจไว้ชอบ 1 ทรงสงเคราะห์ด้วยสมาธิชั้น ปัญญาอันเห็นชอบ 1 ความดำริชอบ 1 ทรงสงเคราะห์ด้วยปัญญาชั้น อนึ่งการฝึกอบรมกาย วาจา และจิตของมนุษย์ให้สามารถค้นพบและควบคุมตนเองเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้โดยใช้ปัญญา เพื่อให้ เกิดประโยชน์แก่ตนเองและเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นตามหลักการศึกษา 3 ประการคือ 1) ศีล หมายถึง การฝึกในด้านพฤติกรรม การจัดระเบียบระบบความรับผิดชอบ ความเสียสละความกตัญญู การตรง ต่อเวลา การมีระเบียบวินัย 2) สมาธิ หมายถึง การฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ความตั้งมั่นตั้งใจ เอาใจใส่มีใจจดจ่ออย่างมีสมาธิ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ในองค์กร 3) ปัญญา หมายถึง การฝึกหรือพัฒนาในด้านปัญญา การรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ตรวจสอบคิดการต่าง ๆ สร้างสรรค์การ จัดการความรู้ การคิดวิเคราะห์การสอนตามหลักไตรสิกขา เป็นวิธีที่จะทำให้การเรียนการสอนบรรลุ ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นวิธีที่ได้ประยุกต์มาจากการสอนตามแนวทางของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้สอน เป็นกระบวนการนำไปประพฤติปฏิบัติอย่างได้ผล และได้รับความสนใจจากบุคคลในวงการศึกษาเป็น อย่างมาก

การศึกษาศีล เป็นเรื่องเกี่ยวกับความประพฤติดีทางกาย ทางวาจา และทางใจให้สูงขึ้น ด้วย กระบวนการจัดการฝึกอบรมพัฒนาจิตใจเพื่อให้เกิดปัญญา ดังนั้นการศึกษาจะต้องเรียนรู้และเข้าใจถึง กระบวนการศึกษาจากพื้นฐานเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างทอ่งแท้นั้นๆ เพราะความเพียร พยายามนั้นจะก่อให้เกิดความรู้ผ่านการตั้งสติกำหนดรู้จากสิ่งหนึ่งเป็นเป็นสิ่งที่ให้รู้แจ้งเห็นจริงจาก สิ่งที่ได้ศึกษา เมื่ออบรมเสร็จสิ้นแล้วก็จะสามารถพัฒนากาย วาจา และใจได้อย่างสมบูรณ์ และสิ่งที่ ควรปฏิบัติควรฝึกอบรมที่ชื่อว่า ศึกษา อีกตอนหนึ่งว่า (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 29 ข้อที่ 409 หน้า 285 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ภิกษุได้ศึกษาเกี่ยวกับพระสูตร พระวินัย พระอภิธรรม ซึ่งถือว่าเป็นข้อปฏิบัติเป็นประจำใน การประพฤติปฏิบัติในการศึกษาข้อวัตร ปฏิบัติจากพระวินัย เช่น อยู่ป่าเป็นประจำ ฉันอาหาร บิณฑบาตเป็นประจำ ถือบ้างสกุล คือผ้าที่นำมาเย็บทำเองเป็นประจำ และถือจีวรเพียงแค่ 3 ผืน เป็นประจำ เป็นต้น ก็ชื่อว่าศึกษาและยิ่งกว่านั้นพระพุทธองค์ยังตรัสถึงการศึกษาในพระพุทธศาสนา ว่าเป็นการศึกษาที่ยอดเยียมกว่าการศึกษาทั่ว ๆ ไปดังนี้ ว่า (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 235 หน้า 287 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

“ภิกษุทั้งหลายบุคคลในโลกนี้ย่อมมีการศึกษาเกี่ยวกับ ศีลปะบ้าง ช้างบ้าง ม้าบ้าง ธนูบ้าง ดาบบ้าง ซึ่งเป็นศีลปะในระดับขั้นต่าง ๆ ย่อมมีกระบวนการเรียนรู้ต่อสมณะหรือพราหมณ์ผู้ เห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิด ดูก่อนภิกษุทั้งหลายการจัดการศึกษานี้มีอยู่แต่เรากล่าวว่าไม่มี ก็มีแต่ การศึกษานั้นเป็นการศึกษาที่ผิด... ดูก่อนภิกษุทั้งหลายส่วนผู้ใดมีความศรัทธาตั้งมั่นดีแล้ว มี ความรักตั้งมั่นดีแล้ว มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีแต่ความศรัทธาเสื่อมใสเป็นที่สุด ย่อมมีการศึกษา ศีลบ้าง อธิจิตบ้าง อธิปัญญาบ้างในธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว การศึกษานี้ยอด เยียมกว่าการศึกษาทั้งหลาย ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย...เพื่อทำให้แจ้ง ซึ่งนิพพาน ดูก่อนภิกษุทั้งหลายข้อที่บุคคลผู้นั้นเกิดศรัทธาตั้งมั่นอยู่ มีความรักตั้งมั่นอยู่ มี ศรัทธาอันแรงกล้า มีความศรัทธาถึงที่สุด ย่อมศึกษาอภิสัจจะ อธิจิตบ้าง อธิปัญญาบ้าง ใน ธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้วนี้ เราเรียกว่า สิกขานุตตริยะ”

จากข้อความดังกล่าวมานั้น กระบวนการศึกษาเรียนรู้ที่มีความหมายมากมายทั้งในด้านการเรียนรู้ และการลงมือปฏิบัติไปพร้อมๆกัน กล่าวคือ เรียนรู้ทฤษฎีและปฏิบัติพร้อมกัน เพราะฉะนั้น การศึกษาจึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับสามัญ และการศึกษาในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นยอดแห่งการศึกษา เนื่องจากการศึกษาตามหลักไตรสิกขานั้น เป็นการศึกษาเรียนรู้เพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริงเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งได้แบ่งมนุษย์ออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ เสขะ และ อเสขะ (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 30 ข้อที่ 92 หน้า 16 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คำว่า ศึกษา มาจากภาษาสันสกฤตว่า ศึกษา และมาจากบาลีว่า สิกขา แปลว่า การเล่าเรียน ผูกฝน และอบรม พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมาย ดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542)

ศีล การฝึกปฏิบัติให้มีจิตใจที่ต้งาม มีความเชื่อศรัทธาสุจริตในการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยการฝึกฝนคุณธรรม เช่น ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความอดทน ที่จะช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

สมาธิ การฝึกสมาธิ เพื่อให้มีการมุ่งเน้นในสิ่งที่เรียนรู้และสามารถเข้าใจอย่างลึกซึ้ง การฝึกสมาธิช่วยในการพัฒนาความสามารถในการมุ่งเน้นไปที่การเรียนรู้และมีสมาธิในการรับรู้ข้อมูล

ปัญญา การใช้ปัญญาในการวิเคราะห์และการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงกับประสบการณ์และเหตุผล การใช้ปัญญาในการวิเคราะห์ความรู้ที่ได้รับจากการเรียนรู้และนำไปสู่การพัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์และตัดสินใจ

2.กระบวนการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ ทิศนา ขัมมณี กล่าวว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ดีจะต้องประกอบด้วยส่วนสำคัญหลายอย่าง เช่น ปรัชญาการศึกษา หลักการ รวมถึงความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้องค์ประกอบของกระบวนการเรียนการสอนของทักษะการเรียนรู้ที่มีลักษณะการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ โดยกระบวนการจะสร้างความสัมพันธ์ต่อองค์ประกอบของการเรียนการสอนสอดคล้องกับวิธีการสอนและกลยุทธ์เทคนิคการสอนต่างๆ เพื่อช่วยให้การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนเกิดประสิทธิภาพ (ทิศนา ขัมมณี, 2555) และการจัดการเรียนรู้หรือรูปแบบการสอนจะต้องประกอบด้วย 7 ประการ ได้แก่ (1) คำนึงถึงผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นเป้าหมายสำคัญ (2) คำนึงถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ (3) ประยุกต์หลักการเรียนการสอนมาใช้ในการออกแบบ (4) ใช้วิธีการและสื่อที่หลากหลาย (5) มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (6) มีการประเมินผลครอบคลุมทั้งกระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผลผู้เรียน และ (7) องค์ประกอบของการเรียนการสอนมีความสัมพันธ์กันเชื่อมโยงกัน (Gagné, Wager, Golas, & Keller, 2005)

การเรียนรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือการกระทำได้อีกอย่างหนึ่ง การเสริมแรงเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือการกระทำไปได้ในระดับที่แตกต่างกันออกไป เช่น การลงโทษทำให้รู้ได้เร็วและลืมเร็ว การให้รางวัลสามารถปลูกฝังนิสัยที่ต้องการได้ (พรพิมล พรพิระชนม์, 2550) ตามหลักการจัดการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญ การทำงานและความรู้ของผู้เรียน ซึ่งเป็นแบบแผนที่น่ามาพิจารณาในการดำเนินการสอน ดังนี้ 1) สมองเปรียบเสมือนผู้ดำเนินการ หรือผู้จัดการ เช่น ข้อมูลพัฒนาความคิดในกระบวนการจัดการเรียนการสอนจะต้องพัฒนาการเรียนหลายๆ วิธี 2) การเรียนรู้จะต้องใช้สติปัญญาจากการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน 3) การแสวงหาความรู้จะเกิดขึ้นจากความเข้าใจของผู้เรียนแต่ละคนที่จะสนใจค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมหรือความรู้เพิ่มเติมจาก

แหล่งการเรียนรู้ต่างๆและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลนั้น 4) การแสวงหาความรู้เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับจากครูผู้สอน 5) องค์ประกอบของทักษะการเรียนรู้จะช่วยดำเนินการสร้างประสบการณ์เรียนรู้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ รวมถึงความรู้สึกที่เกิดจากเจตคติของผู้เรียน 6) การจัดการเรียนรู้กับองค์ความรู้ใหม่และการสอนในเวลาเดียวกันบุคคลจะมีปัญหาในการเรียน การสอนที่เหมาะสมจะถูกกลืนจากความเป็นจริง 7) การเรียนรู้จะเกี่ยวข้องกับ การเข้าใจ ใส่ใจ และการรับรู้ คือ สภาพแวดล้อมในการเรียน วัฒนธรรม และบรรยากาศมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ 8) การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ คือ ผู้เรียนต้องการเวลาในการจัดการกับสิ่งที่เขาเรียนและวิธีการเรียนรู้ 9) มนุษย์มีความจำที่เกี่ยวกับช่องว่างและเวลา และระบบของการเรียนเพื่อจดจำ คือ การสอนที่เผชิญกับการท่องจำ และความเข้าใจที่ลึกซึ้งคงทน 10) มนุษย์เข้าใจและจำได้ดี เมื่อทักษะนั้นปรากฏอยู่ตามธรรมชาติ การเรียนรู้ผ่านการประสบการณ์เป็นวิธีการเรียนที่มีประสิทธิภาพสูงสุด 11) การเรียนรู้พัฒนาได้ด้วยความท้าทาย และ 12) การสอนจึงควรมีหลากหลายเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกวิธีการเรียนที่เหมาะสมกับตนเองมากที่สุด (วัชรรา เล่าเรียนดี, 2555)

3.แนวทางการประยุกต์ใช้ไตรสิกขาในกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักไตรสิกขาดำเนินการด้วยวิธีการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ทั้งในแง่ของการปฏิบัติและการฝึกฝนเป็นกระบวนการดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามความสัมพันธ์เชื่อมโยงของข้อความโครงสร้างหรือแผนภูมิอย่างเป็นขั้นตอนและชัดเจนและทำให้มีคุณภาพมากขึ้นด้วยกระบวนการของครูผู้สอนจึงเป็นการนำโครงสร้างของกระบวนการการสอนมาดำเนินการในการพัฒนาตนเองของครูที่มีความเป็นระบบชัดเจนมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีและมีคุณภาพมากขึ้น Knowles กล่าวว่า การเรียนด้วยตนเองเป็นกระบวนการที่บุคคลริเริ่ม อาจเป็นการริเริ่มด้วยตนเอง หรือจากการช่วยเหลือของผู้อื่น ในการวินิจฉัยความต้องการเรียนของตน การตั้งเป้าหมายในการเรียน จัดหาแหล่งความรู้ที่เป็นตัวบุคคล หรือแหล่งความรู้อื่นสำหรับ การเรียนของตน เลือกและใช้กลยุทธ์ในการเรียนที่เหมาะสม และประเมินผลที่ได้รับจากการเรียนของตน กระบวนการนี้เกิดขึ้น โดยมีผู้ช่วยที่หลากหลาย เช่น ผู้สอน ผู้ให้คำปรึกษา ผู้รู้ และเพื่อน ร่วมงาน ซึ่งในกระบวนการเรียนด้วยตนเองนั้น บทบาทของผู้เรียนและผู้สอนจะแตกต่างไปจาก กระบวนการเรียนการสอนที่ครูเป็นผู้สอน (Knowles, 1975) นอกจากนี้การเรียนด้วยตนเองเป็นกระบวนการเรียนที่เกิดขึ้นได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ กัน อาจเกิดจากสถานการณ์การเรียนในชั้นเรียนที่มีครูเป็นผู้นำ (Teacher-directed) หรือเกิดจากสถานการณ์การเรียน ที่ผู้เรียนวางแผนด้วยตนเอง (Self-planned) จนกระทั่งถึงสถานการณ์ของการเรียนที่ผู้เรียนนำตนเอง (Self-conducted learning) สิ่งที่ส่งเสริมให้ เกิดการเรียนด้วยตนเองได้ดีที่สุดคือสถานการณ์ในการเรียน การเรียนด้วยตนเองจะเกิดขึ้นใน สถานการณ์ที่กำหนดให้หรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้เรียน เช่น เจตคติ คุณค่า ความเชื่อ และความสามารถของผู้เรียน เพราะผู้เรียนด้วยตนเอง จะเป็นผู้เลือกจุดมุ่งหมายของการ เรียนเอง เลือกกิจกรรมการเรียน แหล่งความรู้ และเลือกระดับของการใช้ความพยายามในการเรียน ได้ดีกว่าผู้เรียนที่มีผู้อื่นนำ (Guglielmino, 1977) และวัชรรา เล่าเรียนดี (2560) กล่าวว่า วิธีการสอนเชิงรุก หมายถึง การเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น การเรียนรู้ที่ผ่านประสบการณ์จากการลงมือ

ปฏิบัติ ที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นไปตามปรัชญาการศึกษาบทพื้นฐานทฤษฎีกลุ่มสร้างความรู้

วิธีการฝึกฝนทักษะการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับหลักไตรสิกขาเสนอวิธีการที่สามารถใช้ในการพัฒนาทักษะต่างๆ เช่น การใช้การฝึกสมาธิเพื่อสร้างการเรียนรู้และความเข้าใจ ทิศนา แคมมณี (2546) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุก หมายถึง การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การให้ผู้เรียนเป็นจุดสนใจ หรือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ คือ บทบาทในการเรียนรู้ คำนึงถึงความเหมาะสมและผลประโยชน์สูงสุดของผู้เรียนควรได้รับ และมีการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ คือ การมีส่วนร่วมที่ผู้เรียนเรียนรู้เป็นผู้จัดกระทำต่อสิ่งเร้า จากการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่นี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงได้ดี ควรเป็นการตื่นตัวอย่างรอบด้านทั้งด้านกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545) ได้กล่าวว่า ไตรสิกขาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่เรียนจริง ๆ แล้วพิจารณาให้เห็นประโยชน์ คุณ โทษ ตามความเป็นจริงด้วยตนเองแล้วนำความรู้ที่ได้นั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติตามใน ชีวิตประจำวันอย่างจริงจัง และ ทิศนา แคมมณี (2545) ได้กล่าวว่า ไตรสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับการศึกษา คือ การฝึกฝนอบรม ทางกาย ทางวาจา ทางจิตใจและสติปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุ จุดหมายสูงสุด ประกอบด้วย

- 1) อธิศีลสิกขา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกฝนอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง
- 2) อธิจิตตสิกขา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกฝนอบรมจิต เพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูง
- 3) อธิปัญญาสิกขา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกฝนอบรมปัญญา เพื่อให้เกิด ความรู้แจ้งอย่างสูง

บทสรุป

กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาเป็นการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาทางการพฤติกรรม คือ การฝึกอบทางกาย ทางวาจา รวมถึงการบ่มเพาะทางจิตใจให้สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองและการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยอาศัยการฝึกอบรวมทางปัญญาเพื่อให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้ของผู้เรียนด้วยหลัก 3 ประการ ดังนี้

1. หลักศีล หมายถึง การฝึกอบรวมทางด้านพฤติกรรมของผู้เรียน เช่น ความรับผิดชอบ การมีระเบียบวินัย การรักษาหน้าที่ รักษาเวลา และการรู้จักการแบ่งปัน เสียสละ รวมถึงการรู้จักความกตัญญูตบะทิของผู้เรียน
2. หลักสมาธิ หมายถึง การฝึกอบรวมทางด้านจิตใจเพื่อให้มีความพร้อมในการเรียนรู้ เช่น การสร้างความอดทนต่อการเรียนรู้ การสร้างความมั่นใจในตนเอง มีความเพียรพยายามเรียนรู้ ศึกษา ค้นคว้าองค์ความรู้ และฝึกให้มีสติ มีสมาธิต่อการเรียนและการสร้างความเชื่อมั่นต่อตนเอง การสร้างกำลังใจต่อเอง และรู้จักการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมในชั้นเรียน
3. หลักปัญญา หมายถึง การฝึกอบรวมทางด้านปัญญา เป็นการสร้างองค์ความรู้ผ่านประสบการณ์ การศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติม การศึกษาหลักการและเหตุผลต่างๆ รู้จักพิจารณาไตร่ตรอง การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ รวมถึงการสร้างขั้นตอนการจัดสรรองค์ความรู้ที่ได้รับจากการจัดการความรู้ผ่านการคิดวิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้ตามหลักไตรสิกขาที่เป็นขั้นตอนให้สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้

องค์ความรู้ใหม่

ภาพประกอบ 1 กระบวนการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

จากแผนภาพอธิบายได้ว่า การบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงด้วยตนเองและควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปในทางที่ดี มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้ ขั้นศีล ผู้เรียนต้องควบคุมตัวเองทางกาย วาจาให้อยู่ในระเบียบวินัยความดีงามตามมารยาททางสังคมและกรอบของศีลธรรม โดยครูเป็นผู้แนะนำให้นักเรียนควบคุมความประพฤติของตนเองเตรียมสภาพร่างกายให้พร้อมที่จะเรียน ขั้นสมาธิ เป็นขั้นที่ผู้เรียนจะต้องตั้งเจตน์นรบรรพจิตให้สงบแน่วแน่อยู่อะไรสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะให้นักเรียนนั่งสมาธิทำจิตใจให้ปลอดโปร่ง ประมาณ ๓ นาที เมื่อเห็นว่านักเรียนสงบนิ่งพร้อมที่จะรับฟังให้นักเรียนออกจากสมาธิ ควบคุมจิตใจของตนเองให้อยู่ในเรื่องที่จะเรียนตั้งใจฟังและปฏิบัติตามกิจกรรมการเรียนการสอน ขั้นปัญญา เป็นขั้นที่ผู้เรียนทำความเข้าใจเรื่องที่จะเรียน จนกระทั่งเกิดความชัดเจนสามารถพบแนวทางการแก้ปัญหาหรือมีความกระจ่างชัด แสดงความคิดเห็นและปฏิบัติได้ถูกต้องตามสภาพที่เหมาะสมตามหลักคุณธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *แนวดำเนินงานโครงการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาคนให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในจังหวัด*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- ทิตนา แหมมณี. (2545). *14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา แหมมณี. (2555). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรพิมล พรพิระชนม์. (2550). *การจัดกระบวนการเรียนรู้*. สงขลา: เทมการพิมพ์สงขลา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). *การศึกษาเพื่อสร้างบัณฑิตหรือการศึกษาเพื่อเพิ่มผลผลิต*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระมหาจรรยา สุทธิญาณ. (2544). *ธรรมทรรศน์ปฎิวัติการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ประชาธรรม.

- วัชรรา เล่าเรียนดี. (2555). *รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด = Thinking skills instructional models and strategies*. (พิมพ์ครั้งที่ 9 ฉบับปรับปรุง). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
- วัชรรา เล่าเรียนดี. (2560). *กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21*. นครปฐม: เพชรเกษม ปรี้นตั้งกรุ๊ป.
- สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ. (2545). *20 วิธีจัดการเรียนรู้: เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และการเรียนรู้การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- Gagné, R. M., Wager, W. W., Golas, K. C., and Keller, J. M. (2005). *Principles of instructional design* (5th ed.). Connecticut: Thomson Wadsworth.
- Good, C. V. (1996). *Dictionary of education*. New York: McGraw-Hill.
- Guglielmino, L. M. (1977). *Development of the self-directed learning readiness scale*. (Doctoral dissertation). Georgia: University of Georgia.
- Joyce, B., Weil, M., and Showers, B. (1992). *Models of teaching* (4th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Knowles, M. S. (1975). *Self-directed learning: A guide for learners and teachers*. Chicago: Association Press.

